

από την Έλια Κολλοκυθά

Los olvidados – Οι ξεχασμένοι

Σκηνοθεσία – σενάριο: Λουίς Μπουνουέλ

Βραβείο σκηνοθεσίας. Βραβείο Διεθνούς Ένωσης Κριτικών. Φεστιβάλ Καννών 1951

Ο Μάιος είναι μήνας του κινηματογράφου, ο μήνας του μεγάλου Φεστιβάλ που γίνεται στις Κάννες με όλους τους μεγάλους σκηνοθέτες, τις μεγάλες βεντέτες, τα κόκκινα χαλιά, τις κάμερες, τα σκάνδαλα, τα ξενοδοχεία της χλιδής, τα κόττερα των εκατομμυριούχων του κόσμου, όμως είναι ένας θεσμός του κινηματογράφου. Για το φετεινό γράφτηκαν πολλά και αρνητικά από σοβαρές μάλιστα εφημερίδες όπως η παρισινή Monde. Δεν ήταν, είπανε, απ' τα πιο σημαντικά, εκτός από λίγα έργα,

ανάμεσά τους το Volner του Αλμοδοβάρ, ένα έργο για τις γυναίκες της ζωής του¹. Θα γράψουμε για τον Αλμοδοβάρ στο επόμενο τεύχος του Αγώνα, όταν το Volner θάχει περάσει στις αίθουσες.

Σ' εμάς εδώ σε κάποιες αίθουσες και σε μια πολύ νυχτερινή εκπομπή ξαναείδαμε το Los Olvidados, όπως τότε στο Φεστιβάλ του 1951.

Έτσι το είδανε οι νεώτεροι και το ξαναείδαν με συγκίνηση μεγάλη οι παλαιότεροι.

Στην αίθουσα της πρώτης προβολής στο Φεστιβάλ του '51 ήτανε ανάμεσα στους θεατές ο Πικάσο, ο Ματίς, ο Πρεβέρ.

«Υστερα από δεκαοκτώ χρόνια και απόσταση 5.000 χιλιομέτρων, γράφει ο Μπαζέν (γιατί ο Μπουνουέλ είχε καταφύγει στο Μεξικό με τη δικτατορία του Φράνκο, ο Μπουνουέλ είναι ίδιος απaráλλακτος), σ' ένα μήνυμα πίστης στη Χρυσή Εποχή και το Λος Χούρντες (Γη χωρίς Ψωμί), σε μια ταινία που καίει σαν πυρωμένο σίδηρο και δεν αφήνει στη συνείδηση και καμιά δυνατότητα επανάστασης»².

Η ταινία του Μπουνουέλ είναι η ιστορία δυο παιδιών, του Χάιμπο και του Πέντρο, ο πρώτος σκληρός αμετανόητος –πολλοί από τους σημερινούς έφηβους είναι έτσι– δραπετής αναμορφωτηρίου, αρχηγός συμμορίας, σκοτώνει κάποι-

ον που πιστεύει ότι τον πρόδωσε και οργανώνει τη ληστεία ενός τυφλού γέρου, τριγυρίζει τη Μέτσε μια νέα κοπέλλα, περνά στο κρεβάτι της μητέρας του Πέντρο, κλέβει ένα μαχαίρι και λέει πως το 'κλεψε ο Πέντρο, ο Πέντρο συμμετέχει δυστυχισμένος, όμως θέλει να αποφύγει το έγκλημα.

Αυτές τις μέρες εδώ στη χώρα μας στη Βέροια μια ομάδα παιδιών εξαφάνισε ένα άλλο παιδί. Ένοχες σιωπές και αθώες κραυγές «βία και φτώχεια κι αδιανόητες πράξεις εκτός ομάδος»⁴. Μιλήσανε στα κανάλια για παιδιά που κοιμότανε πολλά μαζί σ' ένα κρεβάτι. Στο έργο του Μπουνουέλ τα ξεχασμένα παιδιά έτσι κοιμούνται, μπορεί ν' αλλάξανε τα κτίρια, αλλά μήπως δεν υπάρχουν ακόμη ίδια, ολόδια με χώρες πολιτισμένες κάθε τόσο δεν τα βλέπουμε αυτά τα παιδιά σε θλιβερά ντοκυμαντέρ στις φαβέλες όπως τις λένε σε πολιτισμένες χώρες της Λατινικής Αμερικής; Τα παιδιά στις φτωχές γειτονιές του Mexico-City του Μπουνουέλ, μισό αιώνα πίσω, δεν είναι κάποια απ' τα παιδιά της Βέρροιας, είναι όμως το ίδιο δυστυχισμένα, το ίδιο θυμωμένα με τη ζωή, είναι κι εκείνα «Παιδιά που αγαπούν αλλά δεν αγαπιούνται / μελλοντικοί δολοφόνοι / δολοφονημένοι»⁵.

Στο έργο του Μπουνουέλ, τα παιδιά υπάρχουν σε μια απέραντη φτώχεια.

Όλα τα πρόσωπα της ταινίας, μικροί και μεγάλοι, τα κεντρικά και τα άλλα που μόλις περιγράφονται «όλα είναι βαθιά σηματοδωμένα από τις συνθήκες της ζωής τους. Ο Μπουνουέλ συνθέτει ένα πανόραμα ακρωτηριασμών: από τη μια μεριά οι σωματικοί ακρωτηριασμοί των κρετινών, των τυφλών, των ζητιάνων και εικόνες όπως απ' τη Γη χωρίς ψωμί, κι απ' την άλλη οι ψυχικοί ακρωτηριασμοί που η ζωή στις φτωχογειτονιές προκαλεί στους ανθρώπους, στα παιδιά ήδη»⁶.

Μία απ' αυτές τις παραμορφωμένες υπάρξεις είναι η μάνα του Πέντρο».

Την πρώτη φορά που είδα το Los olvidados τάραχτηκα βαθιά από την εικόνα του τυφλού που τα παιδιά τον πετροβολούν, τον κλέβουν, τον ρημάζουν. Όταν ακούει τους πυροβολισμούς που σκότωσαν τον Χάιμπο φωνάζει με χαρά: «Ένας λιγότερος, τέτοιο τέλος νάχουνε όλοι τους, έπρεπε να τους σκοτώσουνε όλους πριν να γεννηθούνε». Όλοι σκοτώθηκαν, τον Πέντρο που δεν τον αγάπησε κανείς, ούτε η

1. Tout sur mes femmes. Nouvel Observateur, No 2166-2006.

2. Κινηματογραφικό Αρχείο 1. Λουίς Μπουνουέλ. Αιγώκερος. Αθήνα 1983, σελ. 24.

3. La verité sur la violence des jeunes. Nouvel Observateur, No 2168-2006.

4. Φωτεινή Τσαλίκουλου. Τα Νέα. Παρασκευή 9 Ιουνίου 2006.

5. Ζακ Πρεβέρ.

6. Πρόσωπα/Ιδέες. Κινηματογράφος. Μπουνουέλ, σελ. 83. Πλέθρον, Αθήνα 1984.

Ίδια η μάνα του, τον πετάξανε σ' ένα σκουπιδότοπο.

Όμως τώρα που ξανάδα το έργο σε άλλα χρόνια της ζωής μου άντεξα στις εικόνες της βίας των παιδιών, όμως η μάνα του Πέντρο με συγκλόνισε, τριγυρισμένη από ένα τσούρμο νηστικά παιδιά. Μια γυναίκα χωρίς αυταπάτες, χωρίς όνειρα, χωρίς μια βοήθεια από πουθενά, οι παραμορφώσεις που έχει υποστεί η ψυχή της φαίνονται καθαρά στη σχέση της με το γιο της, τον Πέντρο, το μόνο πρόσωπο της ταινίας που αγαπά τη μάνα του κι ένα κορίτσι και θέλει να βρει ένα δρόμο. Στο αναμορφωτήριο ο διευθυντής τον εμπιστεύεται κι ο Χάιμπε τον χτυπά άγρια για να του πάρει τα λεφτά που θα χρησίμευαν στην παραγγελία που τούδωσαν.

Όμως η μητέρα του δεν τον αγαπά, δεν τον θέλει, δεν του δίνει φαγητό και πεινά, εκείνος την ονειρεύεται σαν την Παναγία, εκείνη πιστεύει πως έκλειψε, πώς σκότωσε, πως εκείνος έκλειψε το μαχαίρι από το σιδερά που δούλευε.

Στο τέλος, κανείς δεν ξεφεύει απ' τη μιζέρια και το θάνατο.

Όμως ο Μπαζέν βρίσκει στο Μπουνουέλ μια θεμελιώδη ανθρώπινη υπόσταση⁷. Δώστε, λέει, σ' αυτές τις υπάρξεις αλλοιώτικες συνθήκες ζωής και θα γίνουν άνθρωποι. Κι εδώ φανερώνεται η ηθική του Μπουνουέλ.

Ο Πρεβέρ, όταν είδε το έργο γράφει σ' ένα ποίημά του ένα τρυφερό ποίημα για τα ξεχασμένα παιδιά, του Mexico-City, για τα παιδιά όλου του κόσμου:

7. Condition humaine.

Olvidados

Los olvidados
Όταν δεν ξέρεις τη γλώσσα
μπορεί να νομίσεις πως πρόκειται
για πλατάνια ή ελιές, ευτυχισμένα δένδρα.

Los olvidados
μικρά ξεριζωμένα φυτά
που σέρνονται στις φτωχογειτονιές του Mexico-City
πρώρα ξεριζωμένα απ' την κοιλιά της μάνας τους
απ' την κοιλιά της γης και της δυστυχίας.

Los olvidados
παιδιά πολύ νωρίς έφηβοι
ξεχασμένα παιδιά, παραμερισμένα
κανείς δε θέλησε να γεννηθίτε.

Los olvidados
η ζωή δεν είχε καιρό να τα χαϊδέψει
γι' αυτό κι εκείνα είναι θυμωμένα με τη ζωή.
.....

Los olvidados
παιδιά που αγαπούν
αλλά δεν αγαπιούνται
έφηβοι δολοφόνοι
δολοφονημένοι.

Jacques Prevert
Spectacle - Gallimard - Paris 1951

Offside

Του Ιρανού Σκηνοθέτη: Τζαφάρ Παναχί

Τα κορίτσια του Offside (offside είναι όρος του ποδοσφαίρου και σημαίνει εκτός θέσης) θέλουν να παίζουν στο παιχνίδι της χώρας τους νάχουνε τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που έχουνε οι πολίτες της χώρας τους άνδρες και γυναίκες να μην είναι έξω, off, απ' τους αγώνες.

Η επιλογή του ποδοσφαίρου είναι συμβολική είπε ο Τζαφάρ Παναχί. (Χρυσός Λέων στο Φεστιβάλ της Βενετίας του 2000).

Τα κορίτσια θέλουν να πάνε στο Μουντιάλ, θέλουν να παρακολουθήσουν στο Azadi το μεγάλο στάδιο της Τεχεράνης που παίζει η χώρα τους ένα μεγάλο κρίσιμο παιχνίδι με το Μπαχρέιν.

Παίζουν κι εκείνες ποδόσφαιρο, έχουν δική τους ομάδα σε μια στιγμή μεγάλου πάθους του αγώνα εκεί που τις κρατούν εγκλωβισμένες, κάποια με χειροπέδες γιατί μπήκε με στόλη στρατιωτική, θροنیάστηκε και στις θέσεις των επισήμων αλλά δεν είχε βρει τα σωστά γαλόνια και τη συλλάβανε με άγριο τρόπο, κάποια λοιπόν με γνώση και ικανότητες στο παιχνίδι χαράζει μια γραμμή στο τσιμέντο και όλοι σκυμμένοι παίζουν όπως στο γήπεδο τον αγώνα που βλέπουν μέσα απ' τα κάγκελα.

Το ποδόσφαιρο, θέλουν να πούν τα κορίτσια, δεν είναι μόνο για άνδρες. Θέλει μυαλό και ικανότητες, θάρρος που δεν τους λείπει των κοριτσιών. Το ποδόσφαιρο μπορεί νάναί μια γιορτή για όλους. Στην αυτοβιογραφία του «Το Μέλλον διαρκεί πολύ», ο Louis Althusser περιγράφει τις χαρές και τα πανηγύρια για την απελευθέρωση της Γαλλίας από τους Γερμανούς. Ανάμεσα σ' άλλα που διηγείται για την τρελή χαρά του τέλους της κατοχής γράφει για το πώς παίζανε ποδόσφαιρο με αληθινές γυναίκες¹. Θέλει πολύ τόλμη για να διεκδικείς δικαιώματα και νάσαι γυναίκα στο Ιράν. Ο Ποινικός τους Κώδικας προβλέπει (άρθ. 88) πως μια γυναίκα που καταδικάστηκε για μοιχεία θα μαστιγωθεί πρώτα και μετά θα θανατωθεί με λιθοβολισμό, για την έγκυο η εκτέλεση της ποινής αναβάλλεται για μετά τον τοκετό, γιατί η μητέρα πρέπει να φροντίσει το μωρό που θα γεννηθεί.

1: Νίκος Μπογιόπουλος — Δημήτρης Μηλάκας, *Μια θρησκεία χωρίς απίστευτους*, σελ. 33, Λιβάνης 2005.

ΣΙΝΕΜΑ

Οι νόμοι που εκφράζουν την ιδεολογία του φονταμενταλισμού είναι της δεκαετίας του '80 και του '90. Προβλέπουν και λεπτομέρειες για τον τρόπο θανάτωσης της γυναίκας (άρθ. 102). Η γυναίκα θάβεται μέχρι το στήθος, οι πέτρες πρέπει να μην είναι ούτε πολύ μεγάλες ούτε πολύ μικρές, γιατί σκοπός του λιθοβολισμού είναι να μείνει στη ζωή ένα διάστημα για να καταλάβει το έγκλημα που διέπραξε...

Όμως οι κοπέλες έχουν θάρρος και μαζί χιούμορ «γιατί να μη μπορούμε στο γήπεδο;». «Γιατί γράφει παντού βρωμολογα και δεν πρέπει να τα διαβάσετε». Παίρνουν τις απαιτήσεις που χρειάζονται και σωμαίνου. Θάλεγε όμως κανείς πως έχουνε κάτι σαν συμπάθεια ένα είδος επιείκειας για τους στρατιώτες... «Όχι δεν θα παντρευτώ τώρα, θα σπουδάσω πρώτα», λέει μια κοπέλα σ' ένα στρατιώτη. Οι γυναίκες είναι πιο πολλές, πάρα πολλές στα Πανεπιστήμια, συγγραφείς, ποιήτριες κι αγωνίζονται παντού. Ποτέ δεν ήταν τόσες πολλές, ο φεμινισμός τους είναι μιας ιδιαίτερης μορφής, οι αγώνες τους γίνανε διεθνώς γνωστοί, όταν βραβεύτηκε με το Nobel η Shirin Ebadi.

Και η οικογένεια αλλάζει μορφή στο Ιράν, σ' έρευνες που έγιναν στην Τεχεράνη και σ' άλλες μεγάλες πόλεις, τα κορίτσια δηλώνουν ότι δεν αισθάνονται πια εγκλωβισμένα στην οικογένεια, θέλουν να περπατούν δρόμους δικής του επιλογής Offside από την οικογένεια των φανατικών ισλαμιστών.

Ένας πατέρας στο έργο του Παναχί, ψάχνει αλλόφρω-

νος την κόρη του στο γήπεδο «γι' αυτό ξόδεψα τόσα λεφτά να την σπουδάσω», λέει έξαλλος στους φρουρούς, και στα άλλα κορίτσια. Τον συμβουλεύουν να γυρίσει σπίτι του, σα να του λένε «ησύχασε και παραδέξου ότι άλλαξαν οι καιροί».

Ο αγώνας τελειώνει, το Ιράν, η χώρα των κοριτσιών και των αγοριών κερδίζει το Μπαχρέιν κι η γιορτή είναι για όλους. Πυροτεχνήματα, χοροί, ένας στρατιώτης φέρνει ένα μεγάλο δίσκο με δροσερά ποτά στα κορίτσια που διψάνε.

Χορεύει κι η κοπέλα με τις χειροπέδες. Λύσε την λέει ένας της φρουράς. Η κίνηση είναι ανακουφιστική για όλες και για όλους και συμβολική βέβαια.

Τα κορίτσια του ποδοσφαίρου του Ιράν είναι οι μεγάλες αδελφές της μικρής Χάβας που έγινε γυναίκα, μόλις έκλεισε τα εννιά της χρόνια, την ίδια μέρα την ίδια ώρα η μάνα της είχε έτοιμο και μετρημένο το μαύρο πανί του τσαντόρ², τα κορίτσια του Offside είναι το ίδιο αποφασισμένα σαν εκείνα του έργου της άλλης ιρανής της Μαρζικέ Μεσκινί, που τρέχουν στην έρημο σε αγώνα ποδηλάτου με τα τσαντόρ ν' ανεμίζουν.

Θα μπούν γρήγορα εκεί που παίρνονται οι αποφάσεις για το παρόν και το μέλλον της χώρας τους, γρήγορα οι ρόλοι τους θάναι πρωταγωνιστικοί – ερευνήτριες και πανεπιστημιακές γυναίκες της χώρας τους είναι σίγουρες γι' αυτό³.

Εμείς χαρήκαμε το έργο που πρωταγωνιστούν, είμαστε δίπλα τους, σ' όλους τους δύσκολους αγώνες που δίνουν.